

De stichtingen in België

November 2014

Belgisch Netwerk van Stichtingen

COLOFON

De stichtingen in België

Een uitgave van het Belgisch Netwerk van Stichtingen vzw
Maatschappelijke zetel : Brederodestraat 21, 1000 Brussel
Correspondentie : Barricadenplein 9, 1000 Brussel
Tel : + 32 2 214 01 31
info@netwerkstichtingen.be
www.netwerkstichtingen.be

AUTEURS

Amélie Mernier (amernier@ulg.ac.be), Virginie Xhaufclair

COÖRDINATIE VOOR BELGISCH NETWERK VAN STICHTINGEN

Diletta Brignoli

COÖRDINATIE VOOR DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING GRAFISCH CONCEPT

Brigitte Duvieusart,
Pascale Crikemans

VORMGEVING

PuPiL

Tilt Factory

Deze uitgave kan gratis worden gedownload van de website
www.netwerkstichtingen.be

WETTELIJK DEPOT

D/2893/2014/40

November 2014

INHOUD

WOORD VAN DE VOORZITTER	5
INLEIDING	7
WETTELIJKE EN FISCALE OMGEVING	9
HOEVEEL STICHTINGEN BESTAAN ER IN BELGIË?	11
WANNEER WERDEN DE STICHTINGEN OPGERICHT?	13
VERDELING PER GEWEST	15
ACTIVITEITSDOMEINEN	17
DE WERKGELEGENHEID IN DE STICHTINGEN	19
WAT IS HET ECONOMISCHE GEWICHT VAN DE BELGISCHE STICHTINGEN?	23
BESLUIT	27
BIBLIOGRAFIE	29

WOORD VAN DE VOORZITTER

De sector van de Belgische stichtingen wint enorm aan maatschappelijk belang sinds de wet van 2 mei 2002. Deze groei willen we op een objectieve manier kwantificeren en analyseren. Deze publicatie heeft als doel de eerste pertinente resultaten van dergelijk onderzoek mee te delen.

In de huidige economische context zijn er veel en grote sociale en maatschappelijke noden. De stichtingen hebben een rol te spelen en hierop een antwoord te bieden.

De stichtingen kunnen snel en op innoverende wijze tussenkomen in verschillende domeinen, naast de acties van de overheden en ondanks de diversiteit van hun stichters alsook van de financiële en menselijke middelen waarover ze beschikken.

De dynamiek van de stichtingen wordt alleen geëvenaard door hun verbeelding en bijgevolg nemen hun acties heel wat vormen aan, van de promotie over de toekenning van steun, onder de vorm van prijzen of subsidies, aan individuen of aan organisaties, tot de uitvoering van de activiteit zelf.

De waaier van de domeinen waar de stichtingen actief zijn wordt alsmaar groter: naast de klassieke domeinen zoals cultuur, sociale hulp en gezondheid, verschijnen ondernemerschap, duurzame ontwikkeling, burgerschap en nog veel anderen.

Ik wens u veel leesplezier.

Johan Chiers
Voorzitter
Belgisch Netwerk van Stichtingen

INLEIDING

Filantropie speelt in België een steeds grotere rol in de ontwikkeling van en de steun aan een groot aantal sociale en maatschappelijke activiteiten in de kunst en de cultuur, de gezondheid, het onderwijs, de sociale sector, het milieu... De sociale en maatschappelijke behoeften worden immers voortdurend nijpender, terwijl de beperking van de overheidsbudgetten voor deze materies de bijdrage van de stichtingen des te noodzakelijker maakt. De Belgische stichtingen vullen niet alleen de werking van de Staat aan, maar treden ook op als actoren van innovatie en verandering.

Meer dan tien jaar na de inwerkingtreding van de wet van 2 mei 2002 is de sector volwassen en professioneel geworden, maar blijft hij paradoxaal genoeg vrij onbekend¹. Hij is ook heterogeen, in termen van missies, financiële en menselijke middelen en activiteiten. Veel aspecten van deze sector moeten nog worden verkend.

In welke juridische en fiscale omgeving werken de stichtingen? Hoeveel stichtingen telt België? Wanneer werden ze opgericht? Hoe zijn ze over het Belgische grondgebied verdeeld? Zijn de stichtingen ook werkgevers? In welke domeinen zijn ze actief? Wat is hun economisch gewicht? Al die vragen komen in deze publicatie aan bod.

Deze studie past in het kader van een onderzoeksprogramma dat in 2012 door de Leerstoel Baillet Latour voor 'Social Investment en Filantropie' werd gestart (zie kaderstuk). Ze geeft een volledig en actueel overzicht van de sector van de stichtingen in België, zes jaar na het laatste onderzoek over de sector (Gijssels, Franchois, & Van Opstal, 2008). Haar perimeter omvat de stichtingen met een doel van algemeen belang, namelijk de stichtingen van openbaar nut en een deel van de private stichtingen, de twee juridische statuten die België kent. Afgezien van de Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO), die alle ondernemingen volgens hun juridisch statuut registreert maar uitsluitend administratieve gegevens verschaft, bestaat er geen gecentraliseerde databank, zodat men verscheidene bronnen moet combineren om een panorama te maken van de sector van de stichtingen in België (zie kaderstuk).

¹ Tussen 2001 en 2009 zijn 16 studies uitgevoerd over de sector van de stichtingen in België, vanuit een nationaal, internationaal, economisch of sociologisch perspectief (Mernier, 2013).

Voor de studie gebruikte gegevensbronnen

ConcertES: databank van de sociale economie voor Wallonië en Brussel

Nationale Bank van België (NBB): boekhoudkundige gegevens

Rijksdienst voor Sociale zekerheid (RSZ): werkgelegenheidsgegevens

Federale Overheidsdienst Justitie: lijst van de stichtingen van openbaar nut

Federale Overheidsdienst Financiën: fiscale gegevens

Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO): administratieve gegevens

Belgisch Staatsblad: statuten van de stichtingen

Koning Boudewijnstichting: gegevens over de bij de stichting ondergebrachte fondsen

Anders dan in de vroegere studies over de sector, zijn de resultaten die hier worden voorgesteld niet afkomstig uit een enquête² en zijn ze volledig, in de mate dat ze betrekking hebben op alle stichtingen (van openbaar nut en privaat) met een doel van algemeen belang. Tenzij anders vermeld dateren alle voorgestelde cijfers van 31 december 2012 en duidt de term stichting op stichtingen (privaat of van openbaar nut) met een doel van algemeen belang.

² De Leerstoel Baillet Latour voor 'Social Investment en Filantropie' zal in het eerste kwartaal van 2015 een uitgebreide enquête organiseren.

WETTELIJKE EN FISCALE OMGEVING

De wet van 27 juni 1921, voornamelijk gewijzigd door de wet van 2 mei 2002³, die op 1 juli 2003 in werking is getreden, regelt de verenigingen zonder winstoogmerk, de internationale verenigingen zonder winstoogmerk en de stichtingen. Deze wetteksten definiëren een stichting als ' een *juridische structuur met een vermogen met het oog op de verwezenlijking van een vooraf bepaald belangeloos doel, opgericht door een notariële akte bij leven van de stichter (die een of meer natuurlijke of rechtspersonen kan zijn) of bij testament, zonder leden of vennoten, waarin de raad van bestuur het enige besluitvormingsorgaan is*'. De wet maakt een onderscheid tussen **stichtingen van openbaar nut** en **private stichtingen**. Een stichting van openbaar nut moet een van de 7 doelstellingen nastreven die de wet bepaalt (filantropisch, levensbeschouwelijk, religieus, wetenschappelijk, artistiek, pedagogisch of cultureel) en wordt als dusdanig erkend door de FOD Justitie, door middel van een koninklijk besluit. Een private stichting streeft eveneens een belangeloos doel na, maar kan een meer privaat karakter hebben. De private stichting is trouwens een wettelijk instrument dat wordt gebruikt voor de certificatie van vennootschapseffecten⁴, of voor de bescherming van kwetsbare personen. Sinds de inwerkingtreding van de wet van 2 mei 2002 mogen alleen organisaties die aan de voorwaarden van de nieuwe tekst voldoen zich een stichting noemen⁵. Deze evolutie van het wettelijk kader was een sleutelmoment voor de sector van de stichtingen in België (Gijselinckx and Develtere, 2006). Ze heeft hem ontegensprekelijk een nieuwe vaart gegeven, met name in termen van

3 De amendering van de wet van 27 juni 1921 door de wet van 2 mei 2002 heeft vooral 5 wijzigingen tot gevolg gehad: de verandering van benaming (de term instelling van openbaar nut is vervangen door de term stichting van openbaar nut), de toevoeging van culturele en filosofische doelstellingen aan de vijf bestaande doelstellingen, de bescherming van de benaming 'stichting', de invoering van een nieuw statuut, namelijk dat van de private stichting, en van drie categorieën van stichtingen, afhankelijk van hun omvang (totale activa, totale inkomsten en aantal werknemers).

4 De certificatie van effecten via een private stichting bestaat in een contract dat wordt afgesloten tussen een private stichting (de emittent) en een of meer personen (de houder(s)). De emittent verbindt zich ertoe de houder door middel van een certificaat alle opbrengsten en inkomsten af te staan van de effecten van een naamloze vennootschap of een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid die hij al bezit of waarvan de houder de eigendom aan hem overdraagt .(<http://www.droit-fiscalite-belge.com/article736.html>).

5 In de praktijk gebruiken veel organisaties echter nog altijd de naam 'stichting' zonder te voldoen aan de voorwaarden van de wet van 27 juni 1921. Voor Wallonië en Brussel telt men meer dan 900 organisaties die de naam 'stichting' dragen zonder het wettelijk statuut te bezitten.

transparantie en identiteit. Toch is het dwingende karakter van de nieuwe wet in de praktijk beperkt, aangezien men na de oprichting van de stichting geen controles meer uitvoert en alleen de aangifte van een afwijking tot een verificatie zou kunnen leiden.

Fiscaal zijn de stichtingen in principe onderworpen aan het stelsel van de rechtspersonenbelasting. Voor de schenkingen en legaten hangt het stelsel af van het verblijfsgewest van de schenker⁶ en niet van het Gewest waar de stichting is gevestigd. De private stichtingen (behalve indien ze opgericht zijn voor de certificatie van vennootschapseffecten) betalen een jaarlijkse belasting van 0,17% op hun vermogen, terwijl de stichtingen van openbaar nut vrijgesteld zijn. De fiscale verschillen tussen de gewesten zijn relatief klein. De belastingvoet is echter voordeliger voor schenkers in het Vlaamse Gewest voor schenkingen aan beide soorten stichtingen; voor de legaten aan stichtingen van openbaar nut is de belastingvoet lager voor schenkers in het Brussels Gewest (zie Tabel 1).

Sommige stichtingen genieten een fiscale erkenning die hen in staat stelt om schenkingen te ontvangen die voor de schenker fiscaal aftrekbaar zijn⁷. Vijf stichtingen van openbaar nut hebben een permanente fiscale erkenning (Koning Boudewijnstichting, Fonds Wetenschappelijk Onderzoek, Federaal Fonds Wetenschappelijk Onderzoek, Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen en Europees Centrum voor Vermiste en Seksueel Uitgebuite Kinderen) en 50 stichtingen genieten een om de 5 jaar hernieuwbare fiscale erkenning. Ook 9 private stichtingen zijn fiscaal erkend, een teken van het gebruik van dit type van statuut voor het nastreven van doelen van algemeen belang.

Tabel 1- Fiscaal stelsel van de Belgische stichtingen

(Bron: artikel 220 van het wetboek van de inkomstenbelastingen, artikel 140 van het wetboek der registratierechten en artikel 59 van het wetboek der successierechten)

Wettelijk statuut	Bron	Wallonië	Brussel	Vlaanderen
Stichting van openbaar nut	Vermogen	0%	0%	0%
	Schenkingen	7%	6,6%	5,5%
	Legaten	7%	6,6%	8,5%
Private stichting	Vermogen	0,17% (*)	0,17% (*)	0,17% (*)
	Schenkingen	7%	7%	5,5%
	Legaten	7%	12,5% ou 25% (**)	8,5%

(*) Indien de private stichting de certificatie van vennootschapseffecten tot doel heeft, is ze vrijgesteld van deze belasting.

(**) Indien de stichting geen fiscale erkenning geniet

6 Het verblijfsgewest van de schenker of de overledene is het gewest waar de persoon in de vijf laatste jaren het langst heeft gewoond.

7 Artikel 145 | 3 van het wetboek van inkomstenbelastingen Artikelen 63 | 18 | 1 tot 63 | 18 | 7 van het Koninklijk Uitvoeringsbesluit van het wetboek van inkomstenbelastingen.

HOEVEEL STICHTINGEN BESTAAN ER IN BELGIË?

Op 31 december 2012 telde men **491 stichtingen van openbaar nut**⁸, tegenover 362 in 2007 (zie Gijssels & al., 2008), wat overeenkomt met een toename van meer dan 35 % in 5 jaar tijd. Op dezelfde datum noteerde men ook **835 private stichtingen**⁹, terwijl hun aantal in 2007 op 300 werd geschat; sinds die datum wordt dus elke week gemiddeld meer dan één private stichting opgericht. Sommige private stichtingen streven doelen van algemeen belang na, andere hebben doeleinden met eerder een privé-karakter, zoals de certificatie van vennootschapseffecten, de bescherming van kwetsbare personen of de (meer specifiek familiale) vermogensbescherming. Op basis van de uiteenzetting van hun missie in de in het Belgisch Staatsblad gepubliceerde statuten, heeft men voor het eerst een schatting kunnen maken van de verdeling van de private stichtingen volgens de verschillende doelen (Figuur 1). Bijna twee derde (65 %) van de stichtingen met het statuut van private stichting streeft doelen van algemeen belang na¹⁰, 12 % zijn structuren voor de certificatie van vennootschapseffecten, 11 % hebben vermogensbescherming tot doel en 5 % beschermen kwetsbare personen.

Om een volledig overzicht te maken van de sector van de stichtingen in België, moet men de fondsen vermelden die zijn ondergebracht in de Koning Boudewijnstichting. Deze fondsen hebben geen rechtspersoonlijkheid maar leiden wel een eigen juridisch bestaan; ze worden in de Koning Boudewijnstichting beheerd voor rekening van hun stichter(s) (bij leven of na overlijden). Op 31 december 2012 telde men 437 specifieke fondsen op naam met kapitaal, naast 50 fondsen zonder kapitaal, 19 ondernemingsfondsen en 52 fondsen 'vrienden van'. Op deze datum waren dus in totaal 558 fondsen in de Koning Boudewijnstichting ondergebracht.

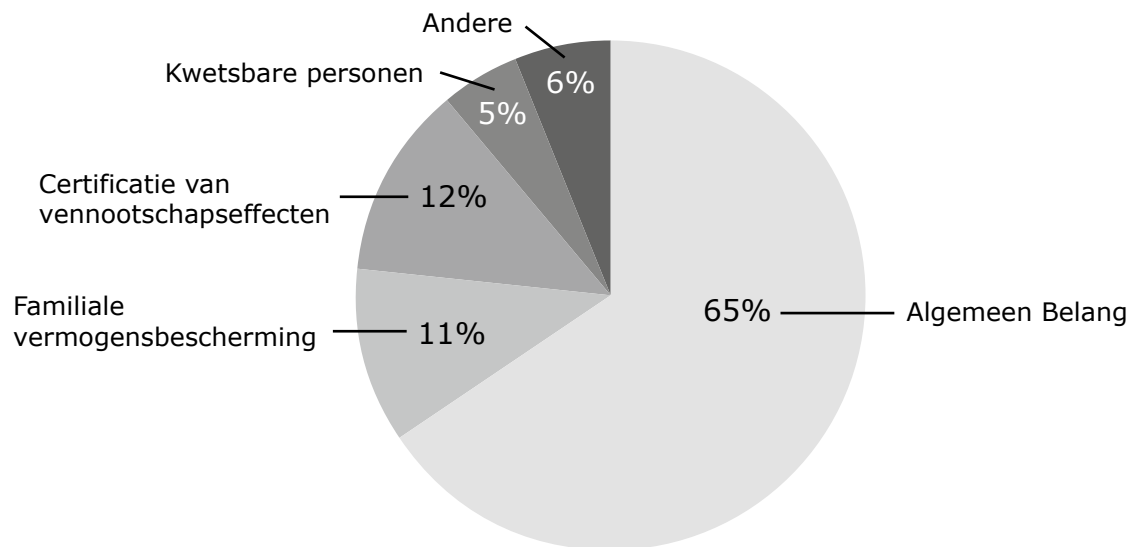
8 Bron: Federale Overheidsdienst Justitie

9 Bron: KBO

10 Deze verhouding is een eerste raming, die in de uitputtende enquête zal worden geverifieerd.

Figuur 1- Verdeling van de private stichtingen volgens type (31 december 2012)

(Bron: eigen raming op basis van de uiteenzetting van de missie in de in het Belgisch Staatsblad gepubliceerde statuten)

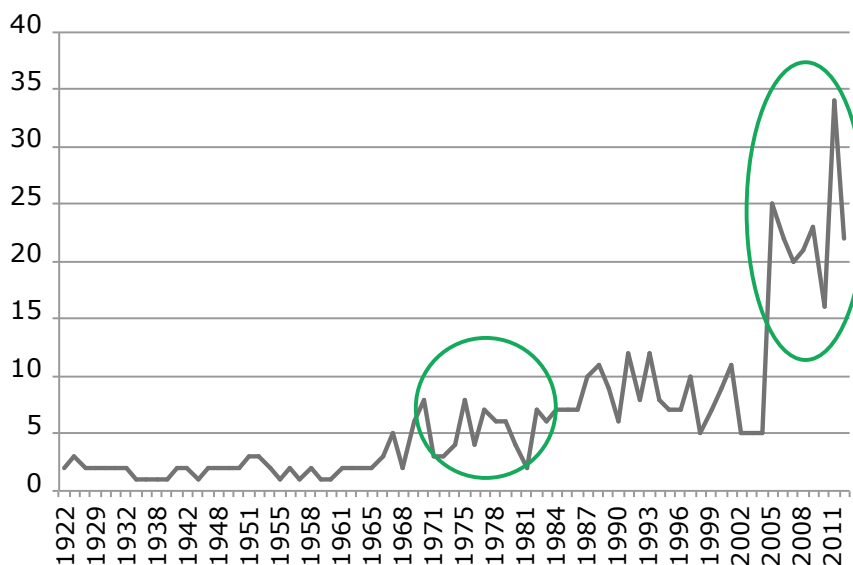
In het vervolg van deze publicatie kijken we uitsluitend naar de stichtingen met het statuut van stichting van openbaar nut en de stichtingen met het statuut van private stichting (en) met een doel van algemeen belang. Dat geeft een totaal van **1.036 stichtingen** (waarvan 545 met het statuut van private stichting).

WANNEER WERDEN DE STICHTINGEN OPGERICHT?

De gemiddelde leeftijd van de stichtingen van openbaar nut op 31 december 2012 bedraagt 22 jaar, die van de private stichtingen met een doel van algemeen belang is 3,5 jaar¹¹. Figuur 2 toont het aantal opgerichte stichtingen per jaar, voor de stichtingen van openbaar nut die op het einde van 2012 bestonden. Tot in het begin van de jaren 1970 blijft hun aantal vrij stabiel, met gemiddeld twee oprichtingen per jaar. Daarna stelt men een eerste stijgende trend vast, die overeenkomt met de periode waarin de Koning Boudewijnstichting werd opgericht. Van 1975 tot 2003 worden elk jaar 7,5 stichtingen opgericht. De inwerkingtreding van de nieuwe wet van 2002 geeft de sector een nieuwe impuls, zodat het aantal opgerichte stichtingen van openbaar nut oploopt tot 19,3. Daaruit volgt met name dat meer dan de helft van de stichtingen die op 31 december 2012 bestonden, na 1995 werden opgericht. Tussen 2005 en 2012 werden 37 stichtingen van openbaar nut ontbonden en werden 183 stichtingen opgericht.

Figuur 2- Aantal opgerichte stichtingen van openbaar nut per jaar (31 december 2012)

(Bron: eigen berekeningen op basis van de databank van ConcertEs)

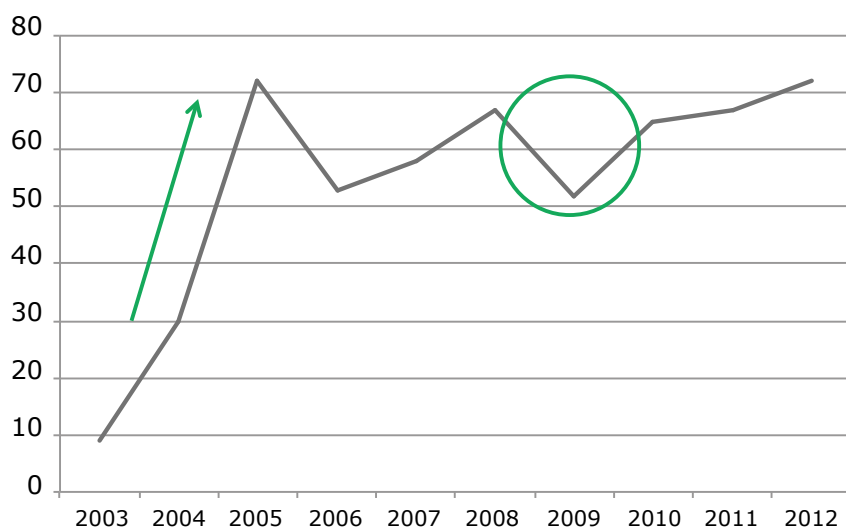
¹¹ De gemiddelde leeftijd van de private stichtingen is uiteraard lager, aangezien dit statuut pas bestaat sinds de wet van 2 mei 2002 van kracht is geworden.

Voor de private stichtingen met een doel van algemeen belang is de beschikbare geschiedenis uiteraard beperkt tot het laatste decennium (zie Figuur 3). Men merkt een periode van sterke groei tussen 2003 en 2005, en een vrij grote daling in 2009, net na de financiële crisis van 2008. Sinds de inwerkingtreding van de wet in 2003 worden elk jaar gemiddeld 54,3 private stichtingen opgericht. Het aantal fondsen op naam (met of zonder kapitaal) dat jaarlijks binnen de Koning Boudewijnstichting wordt opgericht, stijgt eveneens met 76 nieuwe fondsen in 2012 tegenover 18 in 2008.

De sector van de stichtingen in België die een doel van algemeen belang nastreven, breidt zich dus uit, vooral in het laatste decennium. Men telt vandaag in België 4,4 stichtingen van openbaar nut per 100.000 inwoners, tegenover 3 in 2008 (Anheier, 2001). Wanneer men daar de private stichtingen met een doel van algemeen belang bij telt, stijgt het cijfer naar 9,3 stichtingen per 100.000 inwoners.

Figuur 3- Aantal opgerichte private stichtingen per jaar (31 december 2012)

(Bron: eigen berekeningen op basis van de databank van ConcertEs)

VERDELING PER GEWEST

De verdeling van de stichtingen per gewest wordt weergegeven in Tabel 2. Meer dan de helft van de stichtingen van openbaar nut zijn in Brussel gevestigd (53 %), terwijl Wallonië en Vlaanderen goed zijn voor respectievelijk 26 % en 21 %. Bij de private stichtingen verschilt de trend: 42 % van deze stichtingen is in Vlaanderen gevestigd, 38 % in Brussel en 20 % in Wallonië. In relatieve cijfers, per 100.000 inwoners, stelt men vast dat Brussel nog altijd de hoogste dichtheid van stichtingen van de drie gewesten heeft en dat de stichtingen van openbaar nut er relatief talrijker zijn dan de private stichtingen. Vlaanderen daarentegen telt driemaal meer private stichtingen dan stichtingen van openbaar nut per 100.000 inwoners. In Wallonië is de dichtheid van de twee categorieën vergelijkbaar. De grotere aantrekkingskracht van Brussel voor de oprichting van stichtingen wordt gedeeltelijk verklaard door zijn status als hoofdstad van België en van de Europese Unie.

Tabel 2- Verdeling per gewest van de stichtingen met een missie van algemeen belang (31 december 2012)

(Bron: eigen berekeningen op basis van de databank van ConcertEs)

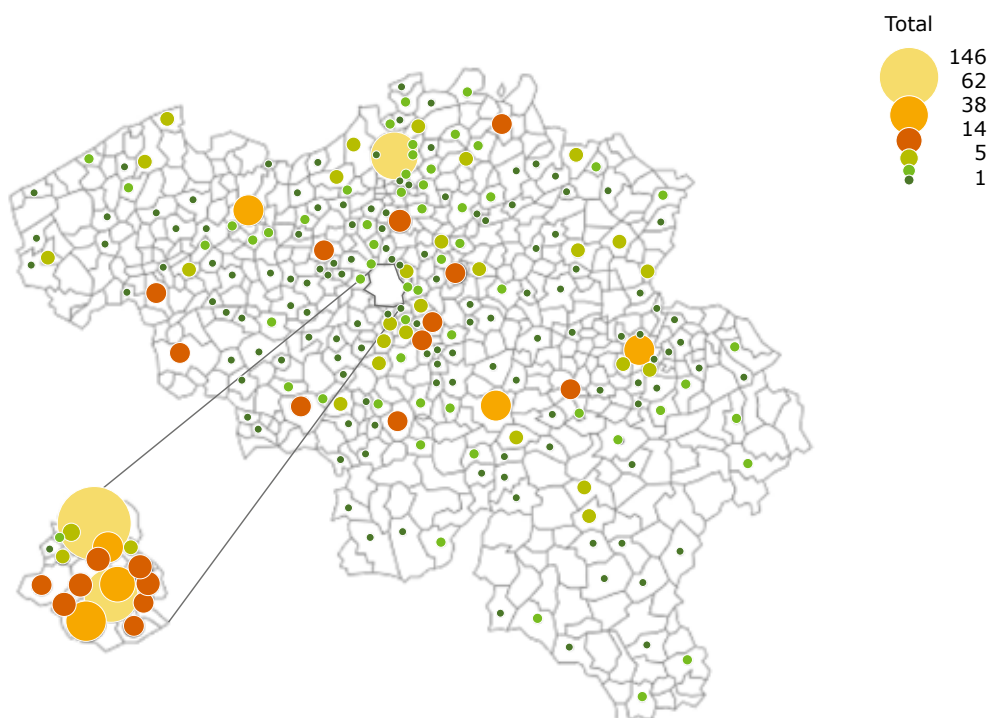
	Brussel	Vlaanderen	Wallonië	België
Stichtingen van openbaar nut	262	102	127	491
Private stichtingen	208	229	108	545
Totaal	470	331	235	1036
Stichtingen van openbaar nut (%)	53%	21%	26%	100%
Private stichtingen (%)	38%	42%	20%	100%
<i>Aantal inwoners</i>	<i>1.154.635</i>	<i>6.381.859</i>	<i>3.563.060</i>	<i>11.099.554</i>
Stichtingen van openbaar nut./100.000 inwoners	22,7	1,6	3,6	4,4
Private stichtingen/100.000 inwoners	18,0	3,6	3,0	4,9
Totaal/100.000 inwoners	40,7	5,2	6,6	9,3

Het landschap van de stichtingen in België wordt ontegensprekelijk beïnvloed door de specifieke kenmerken van de drie gewesten. De stichters van het Vlaams Gewest lijken vaker hun toevlucht te nemen tot private stichtingen dan tot stichtingen van openbaar nut. Culturele verschillen en verschillen in levenspeil kunnen aan de bron liggen van deze verschillende verdeling volgens de gewesten en het type stichting.

Figuur 4 toont de verdeling van de stichtingen per gemeente. Brussel, Antwerpen, Gent, Namen en Luik zijn de steden met het grootste aantal stichtingen die een doel van algemeen belang nastreven. Ook in de rand van deze steden ziet men een hogere dichtheid van stichtingen. In het zuiden en het oosten van het land en aan de kust is het aantal stichtingen relatief klein.

Figuur 4- Verdeling van de stichtingen van algemeen belang per gemeente (31 december 2012)

(Bron: eigen berekeningen op basis van de databank van ConcertEs)

ACTIVITEITS- DOMEINEN

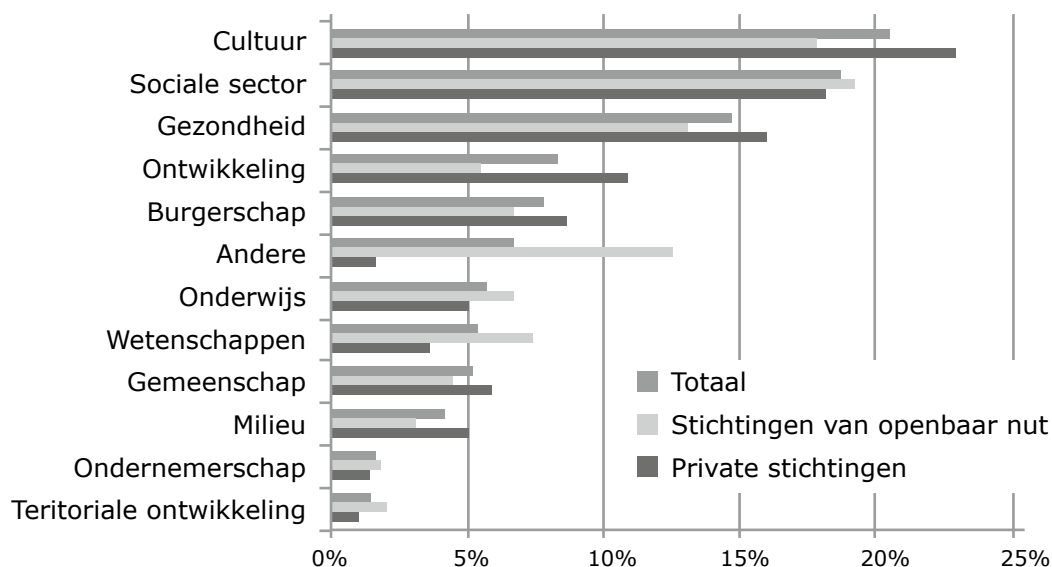
De statuten die de stichtingen van openbaar nut en de private stichtingen met een doel van algemeen belang in het Belgisch Staatsblad¹² hebben gepubliceerd, werden verzameld en geanalyseerd. Vervolgens werd een codering toegepast om een classificatie in 12 categorieën op te stellen op basis van de uiteengezette missie:

- (1) **Sociale sector**- hulp aan personen (jongeren, bejaarden, mensen met een handicap) en in het bijzonder aan personen in moeilijkheden en kansarmen
- (2) **Cultuur**- verspreiding, bescherming en bevordering van alle kunsten, bescherming van het patrimonium
- (3) **Onderwijs**- onderwijs en opleiding, met inbegrip van toegang tot onderwijs en opleiding, bevordering van de beroepen...
- (4) **Gezondheid**- hulp aan zieken, bewustmaking rond gezondheid, medisch onderzoek
- (5) **Wetenschappen**- ontwikkeling, bevordering en verspreiding van de wetenschappen, met inbegrip van het onderzoek (met uitzondering van de geneeskunde)
- (6) **Milieu**- bescherming en vrijwaring van het milieu, de natuur en de dieren, duurzame ontwikkeling
- (7) **Territoriale ontwikkeling**- bevordering van sociaaleconomische ontwikkelingsinitiatieven door en voor een welomschreven gebied
- (8) **Ondernemerschap**- onderneming en innovatie
- (9) **Internationale ontwikkeling** – ontwikkelingssamenwerking en internationale betrekkingen
- (11) **Burgerschap**- burgerzin en de bevordering van de gelijkheid van rechten en de rechtvaardigheid
- (10) **Gemeenschap**- verspreiding van gemeenschappelijke waarden, godsdienst en spiritualiteit
- (12) **Overige**

¹² De NACE-code van de stichtingen die personeel tewerkstellen of btw-plichtig zijn, geeft eveneens een beeld van de verdeling van de stichtingen over de activiteitssectoren, maar deze stichtingen vertegenwoordigen een klein gedeelte van het totaal. Bovendien zijn de gebruikte activiteitscategorieën vaak onnauwkeurig.

Figuur 5- Verdeling van de stichtingen volgens activiteitsdomein (31 december 2012)

(Bron: eigen ramingen op basis van de in het Belgisch Staatsblad gepubliceerde statuten)

De Belgische stichtingen zijn vooral actief in het domein van kunst en cultuur (20 % of 193 stichtingen), gevolgd door de sociale sector (18 % van de stichtingen). Gezondheid is de derde belangrijkste activiteitssector van de stichtingen in België. Globaal bekeken zijn de private stichtingen en de stichtingen van openbaar nut equivalent vertegenwoordigd in de verschillende domeinen. Toch stelt men vast dat de private stichtingen actiever zijn in de internationale ontwikkeling. Het ondernemerschap en de territoriale ontwikkeling zijn de domeinen waarin de stichtingen het minst aanwezig zijn. Voor 12 % van de stichtingen van openbaar nut kan men moeilijk op basis van de uiteenzetting van hun missie bepalen in welke categorie ze thuishoren (zie de categorie 'Overige').

DE WERKGELEGENHEID IN DE STICHTINGEN

Hoewel de stichtingen voortdurend professioneler worden, waren op 31 december 2012 slechts 13,5 % van de Belgische stichtingen werkgevers (140 stichtingen op een totaal van 1.036). Op dezelfde datum bedroeg de totale werkgelegenheid in de stichtingen 7.250 voltijdse equivalenten (fte), namelijk 7.078 fte's voor de stichtingen van openbaar nut en 172 fte's voor de private stichtingen (zie Tabel 3). Deze laatste gebruiken dus zeer weinig betaalde medewerkers. Maar wanneer men alleen naar de stichtingen van openbaar nut kijkt, is het cijfer 22 %, tegenover 24 % in 2005. Het aantal stichtingen van openbaar nut met werknemers is licht gedaald, maar toch is de tewerkstelling in 2012 gemiddeld gestegen (66 fte's) tegenover 2005 (53 fte's). Enkele zeer specifieke instellingen drijven het gemiddelde echter de hoogte in: de fondsen voor wetenschappelijk onderzoek (3.051 fte's), instellingen zoals het ziekenhuis Saint-Nicolas (372 fte's), de stichting Marie-Marguerite Delacroix (303 fte's) of de Fondation pour la Psychogériatrie (265 fte's), de onderzoekscentra (Studiecentrum voor Kernenergie (665 fte's), het Instituut Prins Leopold voor Tropische Geneeskunde (362 fte's), het Centre neurologique William Lennox (255 fte's)) of de universitaire stichtingen (Vlerick Business School (162,44) en het Europacollege Brugge (122)). Deze instellingen buiten beschouwing gelaten, krijgen we een gemiddeld aantal van 15,6 fte's per stichting van openbaar nut op het einde van 2012.

Tabel 3- Evolutie van het aantal voltijdse equivalenten in de stichtingen

(Bron: eigen berekeningen op basis van de databank van ConcertEs, verkrijgen op basis van de gegevens van de RSZ)

Totaal fte's	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Private stichtingen	35,7	34,8	34,0	84,3	115,5	141,9	146,6	172,1
Stichtingen van openbaar nut	4365,5	4534,4	6010,3	6487,9	6728,6	6897,1	6975,1	7078,3
Totaal	4401,2	4569,2	6044,3	6572,2	6844,1	7039,0	7121,6	7250,3
Brussel	59%	58%	67%	66%	67%	67%	67%	67%
Vlaanderen	21%	21%	17%	19%	18%	18%	18%	18%
Wallonië	20%	20%	15%	15%	15%	14%	15%	15%

De werkgelegenheid in de stichtingen is trouwens grotendeels in Brussel geconcentreerd, gezien de grote proportie stichtingen die in het Hoofdstedelijk Gewest gevestigd zijn. De verdeling van de werkgelegenheid over de gewesten is tussen 2005 en 2012 stabiel gebleven. De gemiddelde verdeling volgens geslacht is tussen 2005 en 2012 48 % mannen en 52 % vrouwen. De gemiddelde leeftijd van de werknemers van de stichtingen is 41 jaar¹³.

Bij de stichtingen van openbaar nut is twee derde van de werkgelegenheid geconcentreerd in de domeinen wetenschap (55,69 %) en gezondheid (19,26 %); sociale sector, cultuur en onderwijs zijn goed voor 20 % van de banen. Bij de private stichtingen heeft bijna de helft van de banen (85 fte's) betrekking op stichtingen die actief zijn in de sector van het milieu en 15 % op die van de cultuur.

¹³ De leeftijdsgegevens zijn per klasse beschikbaar (= < 20, 21-25, 26-30, 31-35, 36-40, 41-45, 46-50, 51-55, 56-60 et > 60), waarna men voor elke klasse een gemiddelde leeftijd berekent (19 voor de klasse => 20 en 63 voor >60); dit beperkt de nauwkeurigheid van de schatting van de gemiddelde leeftijd van de werknemers per type van stichting.

Tabel 4- Verdeling van de fte's per activiteitsdomein (31 december 2012)

(Bron: eigen berekeningen op basis van de gegevens van ConcertEs)

	Stichtingen van openbaar nut		Private stichtingen		Totaal	
	FTE	% FTE	FTE	% FTE	FTE	% FTE
Sociale sector	595,46	8,41%	5,6	3,25%	601,06	8,29%
Cultuur	436,12	6,16%	24,42	14,19%	460,54	6,35%
Onderwijs	413,3	5,84%	9	5,23%	422,3	5,82%
Gezondheid	1363,26	19,26%	23,52	13,67%	1386,78	19,13%
Wetenschappen	3941,63	55,69%	0,98	0,57%	3942,61	54,38%
Milieu	19,54	0,28%	84,84	49,31%	104,38	1,44%
Territoriale ontwikkeling	113,88	1,61%	0	0,00%	113,88	1,57%
Internationale ontwikkeling	48,44	0,68%	3	1,74%	51,44	0,71%
Burgerschap	133,26	1,88%	19,36	11,25%	152,62	2,11%
Gemeenschap	5,23	0,07%	1,35	0,78%	6,58	0,09%
Overige	8,15	0,12%	0	0,00%	8,15	0,11%
Algemeen totaal	7078,27	100%	172,07	100%	7250,34	100%

WAT IS HET ECONOMISCHE GEWICHT VAN DE BELGISCHE STICHTINGEN?

Om het economische gewicht van de stichtingen te kennen, moet men hun balans raadplegen, die in principe beschikbaar is bij de balanscentrale van de Nationale Bank van België (NBB)¹⁴. De wet verplicht echter alleen de zeer grote en grote private stichtingen om hun rekeningen te publiceren¹⁵. Op 31 december 2012 hadden toch 68 stichtingen met een doel van algemeen belang hun rekeningen gepubliceerd door ze neer te leggen bij de balanscentrale, hoewel slechts 21 private stichtingen voldeden aan criteria voor grote stichtingen, met een balanstotaal van meer dan 1.000.000 euro. Met het oog op de transparantie en de legitimiteit leggen immers meer en meer stichtingen spontaan hun rekeningen neer bij de balanscentrale van de NBB. Op 31 december 2012 bedroegen de totale activa van de stichtingen van algemeen belang die hun rekeningen hadden neergelegd (68 stichtingen) 1,374 miljard euro, tegenover 870 miljoen euro in 2006 (44 stichtingen). Op basis van de gegevens van de balanscentrale van de NBB en in de veronderstelling dat de grootste stichtingen van openbaar nut hun rekeningen effectief neerleggen, kan men een klassement opstellen van de 15 grootste stichtingen in termen van totale activa (zie Tabel 5). Het economische gewicht van de 15 grootste stichtingen vertegenwoordigde 1,1 miljard euro op 31 december 2012. Van de 15 grootste stichtingen hebben 5 het statuut van private stichting en 10 dat van stichting van openbaar nut; 7 zijn in Vlaanderen gevestigd, 4 in Wallonië en 4 in Brussel. De Koning Boudewijnstichting is de grootste, met een balanstotaal van 415 miljoen euro, waarvan de fondsen die zij onderdak biedt een totaal van 200 miljoen euro vertegenwoordigen. De tweede grootste stichting in termen van activa is het FWO, dat echter voor 90 % met overheidsgeld wordt gefinancierd.

¹⁴ De stichtingen van openbaar nut en de kleine private stichtingen leggen in principe hun rekeningen neer bij de griffie van de rechtbank van koophandel. Deze boekhoudkundige gegevens worden niet gecentraliseerd en hun verzameling is niet eenvoudig. Voor deze publicatie werd alleen de bij de balanscentrale van de BNB beschikbaar informatie gebruikt.

¹⁵ Een zeer grote private stichting is een stichting met gemiddeld > 100 fte's die aan ten minste een van de volgende criteria voldoet: 50 fte's, 6.250.000 jaarlijkse inkomsten of een balanstotaal van 3.125.000 euro. Een grote stichting is een stichting die niet aan de criteria voor zeer grote stichtingen voldoet maar wel aan ten minste een van de volgende criteria: 5 fte's, 250.000 euro jaarlijkse inkomsten of een balanstotaal van 1.000.000 euro. De Koning Boudewijnstichting is een stichting van openbaar nut maar is toch wettelijk verplicht haar rekeningen neer te leggen bij de NBB. De wet van 14 januari 2013, gepubliceerd op 1 maart 2013 en in voege getreden op 1 september, breidt de neerlegging van de jaarrekeningen bij de BNB die al verplicht was voor de grote vzw's en private stichtingen uit naar de grote ivzw's en stichtingen van openbaar nut.

Het economische gewicht van de stichtingen neemt dus voortdurend toe. De stichtingen die sinds 2006 hun rekeningen neerleggen bij de NBB noteren merendeels een stijging van het balanstotaal. Men merkt ook op dat de totale activa die de stichtingen houden, sterk geconcentreerd zijn bij de 15 grootste stichtingen (1,135 miljard euro op een totaal van 1,374 miljard). De totale activa van de vijftig stichtingen die niet in de top 15 verschijnen, bedragen 200.000 euro.

De totale activa van de grootste stichtingen die van 2006 tot 2011 elk jaar hun rekeningen hebben neergelegd, zijn tussen 2006 en 2012 met gemiddeld 37 % gestegen. De verdeling van de totale activa van de stichtingen die in december 2012 hun rekeningen bij de balanscentrale van de BNB hadden neergelegd, bedraagt 60 % in het Brussels Gewest en respectievelijk 30 % en 10 % in Vlaanderen en Wallonië.

Tabel 5- Top 15 van de stichtingen in termen van totale activa op 31 december 2012

(Bron: analyse op basis van de gegevens van de NBB)

Naam	Totale activa 31/12/2012	Wettelijk statuut	Gewest
1 Koning Boudewijnstichting	415.145.456	Stichting van openbaar nut	Brussel
2 Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO)	186.156.449	Stichting van openbaar nut	Brussel
3 Limburg sterk merk	173.123.483	Stichting van openbaar nut	Vlaanderen
4 Stichting tegen kanker	71.758.511	Stichting van openbaar nut	Brussel
5 De la salle Noord-België	41.012.012	Private stichting	Vlaanderen
6 Donchestichting Kempen	34.562.936	Private stichting	Vlaanderen
7 Solidaris Immo	30.444.267	Private stichting	Wallonie
8 Centre Neurologique William Lennox	27.941.462	Stichting van openbaar nut	Wallonie
9 Museum of arts	26.873.899	Stichting van openbaar nut	Vlaanderen
10 Fondation Chimay-Wartoise	24.273.872	Stichting van openbaar nut	Wallonie
11 Stichting Jean- François Peterbroeck	23.919.464	Private stichting	Brussel
12 Vlaamse Interuniversitaire Raad	22.654.437	Stichting van openbaar nut	Brussel
13 Stichting Marguerite-Marie Delacroix	20.732.934	Stichting van openbaar nut	Vlaanderen
14 IMEC International	20.073.500	Stichting van openbaar nut	Vlaanderen
15 Onderzoeks- en Ontwikkelingsfonds Rode Kruis-Vlaanderen	17.086.687	Private stichting	Vlaanderen

Totale Activas	1.135.759.369
Totale Activa-Stichting van openbaar nut	988.734.003
Totale Activa-Private stichting	147.025.366

Belgisch Netwerk van Stichtingen

Het Belgisch Netwerk van Stichtingen¹⁶ werd in 2004 opgericht door 10 stichtingen die zich inzetten voor de erkenning, de ontwikkeling en de identiteit van de sector van de Belgische stichtingen. Het werk van het Belgisch Netwerk van Stichtingen volgt 3 grote krachtlijnen voor de professionalisering: het bestuur, het stichtingsrecht, en financiën, boekhouding en verzekeringen. De oprichting van dit netwerk wordt als een sleutelmoment beschouwd in de ontwikkeling van de sector (Gijssels, 2008). Op 31 december 2012 telde het netwerk 85 stichtingen. 21 leden hadden eind december 2012 hun rekeningen neergelegd bij de NBB; 65 % van de leden is in Brussel gevestigd, 15 % in Wallonië en 19 % in Vlaanderen.

¹⁶ Het netwerk telt vandaag 88 leden.

BESLUIT

Meer dan tien jaar na de inwerkingtreding van de wet van 2 mei 2002 telt de sector van de Belgische stichtingen meer dan 1.000 stichtingen met een missie van algemeen belang, waaronder 491 stichtingen van openbaar nut en 545 private stichtingen. De verhouding private stichtingen die voor het algemeen belang ijveren is voor het eerst geschat: ze vormen 65 % van het totaal van de private stichtingen. Het laatste decennium werd gekenmerkt door een groei van de sector in termen van het aantal opgerichte stichtingen, de activa en de werkgelegenheid. De stichtingen stellen meer dan 7.000 voltijdse equivalenten tewerk en de totale activa van de 15 grootste stichtingen bereiken 1,1 miljard euro. Ze zijn voornamelijk actief in de domeinen cultuur, sociale werking en gezondheid. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft de hoogste dichtheid van stichtingen. Op het Belgische grondgebied telt men gemiddeld 9,3 stichtingen per 100.000 inwoners.

Toch blijkt de sector van de Belgische stichtingen relatief weinig bekend, onder meer vanwege zijn heterogene karakter en de specificiteit van zijn wettelijke statuten. In de Belgische sector ziet men vandaag nieuwe soorten filantropie ontstaan, zoals 'venture philanthropy', en nieuwe soorten actoren, zoals de fondsen met maatschappelijke impact. De Belgische stichtingen staan voor een groot aantal uitdagingen. Het streven naar legitimiteit en de tendens tot professionalisering die in de sector naar voren komen, zetten de stichtingen ertoe aan zich vragen te stellen over hun bestuurswijzen en strategie. Wie zijn de stichters? Welke rol spelen zij in hun stichtingen? Hoe worden de stichtingen beheerd en bestuurd? Op welke manieren werken zij? Ontwikkelen zij een strategische reflectie? Welke zijn de uitdagingen voor de toekomst van hun acties in België en in het buitenland? Dat zijn de vele vragen die in dit domein nog op verkenning wachten.

Leerstoel Baillet Latour voor 'Social Investment en Filantropie'

De Leerstoel Baillet Latour is ontstaan uit een samenwerking tussen het Fonds Inbev-Baillet Latour en de HEC-Ecole de Gestion van de Université de Liège. Hij heeft de studie en het begrip van de verschillende vormen van filantropie tot doel, meer bepaald in België en Europa, maar wil de filantropie ook valoriseren en onderwijzen. De

Leerstoel ontwikkelt momenteel een onderzoeksprogramma over de Belgische stichtingen. In dit kader zal binnenkort een grootschalig onderzoek in de sector van de stichtingen in België worden gestart, om de in deze publicatie voorgestelde gegevens te verrijken en antwoorden te geven op de vragen rond strategie en governance. De leerstoel verzorgt ook diverse cursussen rond filantropie en maatschappelijk investering in het kader van de ULg, naast tal van activiteiten die voor iedereen openstaan en zowel de specialisten als het grote publiek beter vertrouwd maken met de filantropische werking. Meer informatie op www.chaire-philanthropie.be

BIBLIOGRAFIE

- Anheier, H. K. (2001). Foundations in Europe. A comparative perspective. *Civil Society Working Paper*(18).
- Gijssels, C. (2008). *Foundations: catalysts of social change, innovation and civic action? A critical realist conceptualization and empirical analysis of the Belgian sector of foundations*. Paper presented at the 2nd EMES-ISTR European Conference «The third sector and sustainable change: new frontiers for research», Barcelona- Spain.
- Gijssels, C., & Develtere, P. (2006). Foundations in motion. Trends and evolution in the foundation sector in Belgium between the years 2000 and 2005. Brussels: King Baudouin Foundation.
- Gijssels, C., Franchois, E., & Van Opstal, W. (2008). Les fondations en Belgique. Profil du secteur. Brussels: King Baudouin Foundation.
- Mernier, A. (2013). *Foundations in Belgium: for what and how?* Paper presented at the 6th ERNOP Conference, Riga- Latvia.

De stichtingen in België

